

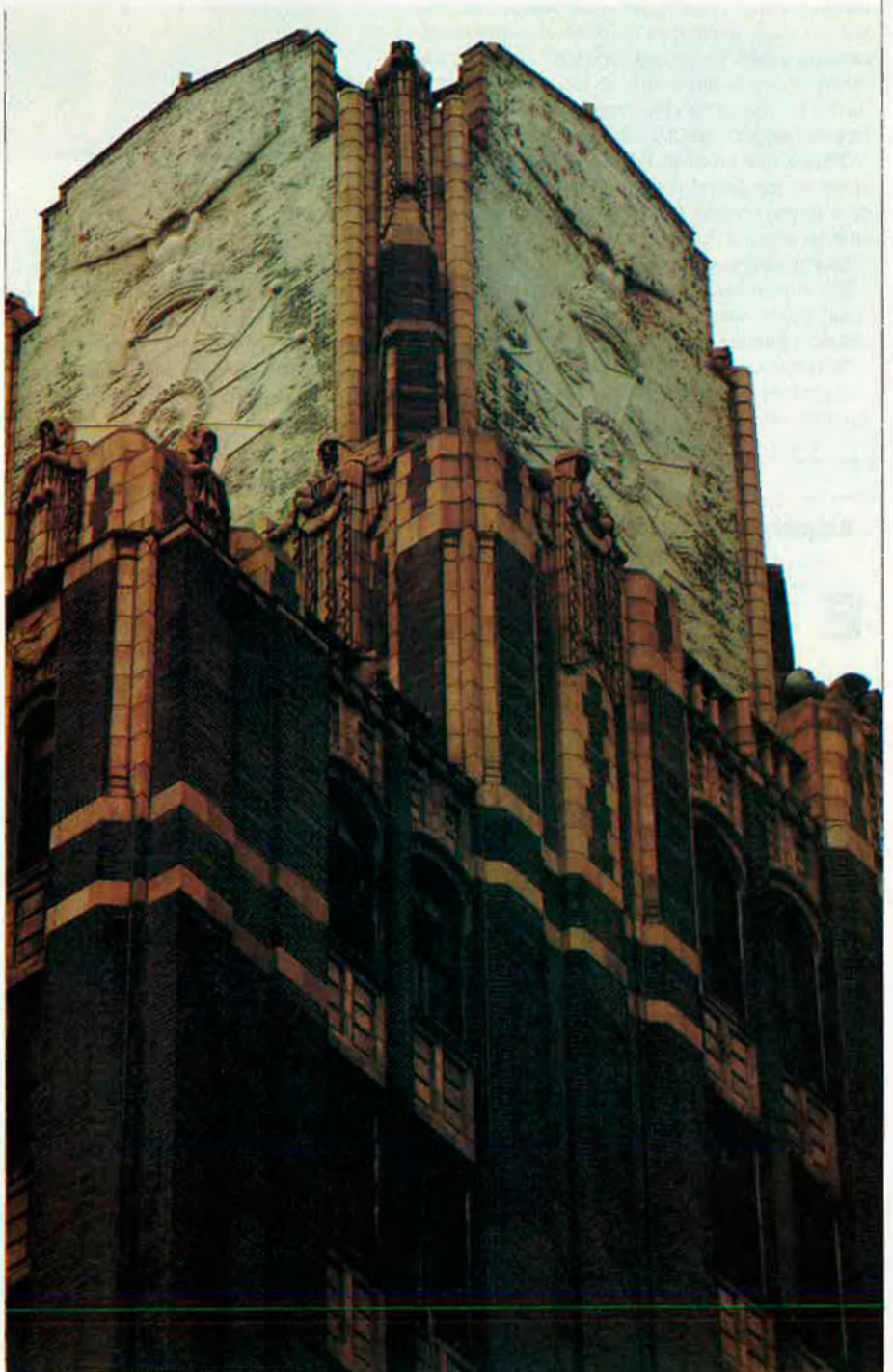
Esventraments

Al seminari sobre Estratègies d'Intervenció als Centres Històrics, celebrat recentment a València i completat amb una exposició a la Llotja, els experts invitats coincidiren i encertaren a comunicar el moment de la part de la urbanística que consisteix a actuar sobre les trames antigues. I constataren el desastre de València. Un passeig per la ciutat ho certifica. Els arquitectes italians assistents recalcaran la sensació-qualificació de bombardeig. En paraules més tècniques, un *sventramento*.

Els esventraments poden ser planificats i espontanis, atès que no parlem dels produïts per un conflicte bèl·lic. Quan es planifiquen, van carregats d'aspectes problemàtics i no solen tenir efectes tan positius com el del París de Haussmann, però almenys hi ha intencions i projectes, poden estar en camí d'aconseguir algun objectiu. Quan es tracta d'una acció espontània i caòtica, com a València, el resultat és una desfeta sense perspectiva, de moment la substitució d'un patrimoni edificat per solars.

¿Patrimoni? La ciutat no sembla creure-ho. En l'origen de la situació hi ha un rerefons especulador (ara mateix en el joc entren les empreses locals d'enderrocaments) i la desídia d'anys que ha conduït a construccions i teixits urbans ben deteriorats. Sobretot això primer: l'espera de la collita de solars. No m'hi hauria d'estranyar, però s'ha de dir que la rehabilitació i l'existència d'uns edificis conservats poden ser tan bon negoci com la nova planta. La miopia de molts promotors locals és considerable.

A València, les propostes arquitectòniques rigoroses no han creat prou substrat cultural, cosa que es pot dir tant de les tendències rehabilitadores de les últimes dècades com de les més innovadores lligades als orígens del Moviment Modern (a hores d'ara no se'n poden separar, una intervenció reutilitzadora d'un edifici antic també pot estar carregada de moder-

¿Som encara al segle XVIII?

nitat). Al costat d'això, el patrimoni d'edificis no és reconegut com a part de la identitat col·lectiva, un fet semblant al menyspreu del desús en què cau la llengua pròpia.

Potser tot això només expressa la pol·luïda mediocritat ambiental, en una societat escassament permeable a una cultura complexa i dinàmica, alhora que sovint es recrea en les propostes d'un folklorisme agressiu. És cert que fenòmens de destrucció de trames històriques són coneguts en totes les ciutats del món, però pense que no amb la debilitat de la resposta social de València. Almenys a l'Europa reclamada pels diners...

El Seminari d'Estratègies d'Intervenció als Centres Històrics va estar ben útil per als assistents, la majoria professionals qualificats, i una crida d'atenció fonamentada. Ara bé, si l'administració no hi actua decididament, tot propòsit i bona intenció són inútils. No s'han aconseguit efectes substancials en altres ciutats europees sense una intervenció pública generalitzada. Fan falta inversions, inversions i inversions. I, ben segur, programes, gestió, projectes arquitectònics i la coordinació entre la Generalitat i l'Ajuntament.

Sense això no cal ni continuar parlant-ne; l'esventrament, la gangrena, progressarà. També és cert que guarir una malaltia exigeix un ambient higiènic: en aquesta ciutat s'agrairia una injecció de sensibilitat cultural i d'instrucció pública entre una bona part dels estaments dirigents.

Caries Dolç

Si convenim que la reflexió històrica, quan es fa ben feta, és un exercici intel·lectual que ajuda força a interpretar el present, ens adonarem que resulta de gran interès comparar els segles XVIII i XX de la vida catalana. Com és sabut, l'any 1714 els catalans perden la Guerra de Successió i al Principat s'instaura un règim de Nova Planta que ens farà conillet d'índies de l'experiència reformista borbònica. Però el 1740, les conseqüències de la repressió i la crisi generades per la caiguda de Barcelona ja s'havien esvaït, i l'evolució positiva posterior arribarà al seu zenit durant el regnat de Carles III (1759-88), el rei espanyol paradigma del despostisme il·lustrat.

Es aleshores quan el Principat s'incorpora -fet insòlit a la Península- a la revolució industrial que tenia lloc als països més avançats d'Europa. La liberalització del comerç amb Amèrica representarà un altre gran impuls per a l'economia catalana. Paral·lelament, la creació d'institucions com la cabdal Junta de Comerç o la Reial Acadèmia de Bones Lletres donarà una forta embranzida a la nostra vida civil. Però tot aquest procés, Catalunya es veu obligada a desenvolupar-lo a partir d'un inexistent poder polític i mitjançant una explícita renúncia a la llengua i a la pròpia identitat. Els intel·lectuals més brillants del segle -amb Antoni de Capmany i Jaume Caresmar al capdavant- escriuran la seva obra en castellà, i l'esperit de la il·lustració dissociarà inevitablement l'alta cultura de la cultura popular, l'únic reducte que li queda a la llengua nacional -encara que en aquesta puguin expressar-se autors de la vàlua del Baró de Maldà o de mossèn Baldri Reixac. Tot i així, és indubtable que l'interès amb què els escriptors il·lustrats tractaran els nostres problemes permetrà que el segle XIX sigui renaixent.

Fins aquí, i tocats molt per damunt, els fets històrics d'un segle tràgic i decisiu. Però la dissociació entre potencial econòmic i manteniment de la identitat ha estat igualment un dels grans riscos del segle XX i, si no ha arribat a consumir-se, també és cert que encara avui no podem parlar d'un Principat on el seu bon nivell de vida com a regió econòmica europea vagi lligat a una personalitat inqüestionablement catalana. Després de la victòria de Franco, des del poder s'intentà que Catalunya conservés relativament una força econòmica que convenia a Espanya, però es va fer el possible -com al 1714- perquè el Principat deixés

de ser català, amb el vist-i-plau almenys implícit - d'una part prou important de la nostra burgesia. Restablertes les llibertats, el binomi economia-identitat s'articula, avui, amb un major equilibri, però encara és massa inestable. Això és culpa nostra en bona part, però també hi ha contribuït, sens dubte, l'actitud del poder central durant els últims quinze anys, que ha impedit que la reivindicació nacionalista no depassés uns límits força precisos, més enllà dels quals l'autodeterminació esdevindria, més que un dret, un procés real.

A tocar del segle XXI, doncs, els catalans del Principat -i ja no diguem de la resta dels Països Catalans- encara no hem superat, en certa manera, les limitacions que ens van imposar al segle XVIII. Lingüísticament, si més no, no hi ha garanties clares que el català esdevingui, a mitjà termini, la llengua d'ús majoritari al país. Culturalment, s'ha consolidat la presència a casa nostra d'un selecte clan d'escriptors que s'expressen normalment en castellà, i, de l'espai comunicacional, val més que no en parlem. En darrer terme, la nostra feblesa estructural no ens ha permès donar un cop de porta definitiu a les precises instruccions anticatalanes contingudes en els decrets de Nova Planta i en les reials cèdules de Carles III.

L'escriptor andalús del XVIII José Cadalso va saber sintetitzar, en les seves conegudes *Cartas marruecas*, l'opinió generalitzada que els espanyols tenien dels catalans -em sembla que tampoc, avui, no gens superada-: "Si yo fuera señor de Espana, los catalanes serian mis mayordomos. Contra una o dos provincias parecidas, el Rey podria cambiar sus dos Américas. Mayor provecho saca la Corona de la industria catalana que de la pobreza de millones de indios. (...) Pero el carácter de los catalanes es poco sociable. Ellos sólo piensan en sus beneficios, en su interés. Así muchos les llaman los holandeses de España".

Aquestes i d'altres reflexions de profit poden fer-se després de llegir un llibre tan interessant com *Catalunya a l'època de Carles III*, que la Generalitat "de dalt" ha publicat recentment com a compendi dels actes i les exposicions organitzades a Barcelona (1988-89) amb motiu del bicentenari de la mort del monarca. Un segle, el d'aquell rei il·lustrat, del qual, si volem sortir-nos-en definitivament, haurem d'esperar ja al XXI. Una de tantes ironies de la història...

Joan Alcaraz